

KOMENTARI OT-OPTIMA TELEKOM d.d.
(dalje u tekstu: Optima ili OT)

za javnu raspravu
Analize tržišta započinjanja (originacije) poziva
iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Ovim putem OT-Optima Telekom d.d. (dalje tekstu: Optima ili OT) sukladno čl. 22 Zakona o elektroničkim komunikacijama, dostavlja svoje komentare na objavljeni prijedlog Odluke Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (dalje u tekstu: HAKOM) kojom se trgovačko društvo Hrvatski Telekom d.d. (dalje u tekstu: HT) određuje operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji te mu se određuju regulatorne obveze (obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, obveza nediskriminacije, obveza transparentnosti i obveza nadzora cijena), kao i na pripadajući dokument Analize tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Komentari Optime usmjereni su prvenstveno na slijedeće:

- A) Uskraćivanje za Optimu već ostvarenog međupovezivanja sa HT-om na lokalnoj razini i nametanje na uspostavu onog na regionalnoj razini – zbog modernizacije pristupne mreže HT-a alternativne se operatore prisiljava da ekspresno mijenjaju postojeću arhitekturu vlastitih mreža**
- B) Hitna primjena troškovno orijentiranih cijena originacije poziva iz mreže HT-a**
- C) Izmjena regulatorne obveze transparentnosti određene HT-u - postupak prisilne naplate potraživanja**
- D) Dopuna regulatorne obveze transparentnosti određene HT-u - obveza korištenja UML dijagrama za opise procesa/postupaka**
- E) Transparentnije odrediti HT-u obvezu omogućavanja pristupa alternativnim operatorima svakoj pristupnoj točki preko vlastitih pristupnih vodova operatora bez prava HT-a na naplatu bilo kakvih troškova za taj pristup**
- F) Utvrđivanje naknada za kašnjenje u realizaciji usluge i kašnjenja prilikom otklanjanja kvarova**

A) Uskraćivanje za Optimu već ostvarenog međupovezivanja sa HT-om na lokalnoj razini i nametanje na uspostavu onog na regionalnoj razini – zbog modernizacije pristupne mreže HT-a alternativne se operatore prisiljava da ekspresno mijenjaju postojeću arhitekturu vlastitih mreža

A1). U dokumentu Analize tržišta, u točki br. 8.1. - *Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže*, HAKOM je na str. 61 utvrdio slijedeće:

" HAKOM je zadržao HT-u obvezu kojom se definira da HT ne smije uskratiti već ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva budući da bi, navedeno uskraćivanje već ostvarenog međupovezivanja moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su imali ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva, a time i do iskorištavanja značajne tržišne snage HT-a kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom mjerodavnom tržištu."

Slijedom navedenog, a kako se u HT-ovom postupku modernizacije elektroničke komunikacijske mreže HT-a gašenjem lokalnih pristupnih točaka predviđa uskraćivanje za Optimu već ostvarenog međupovezivanja na lokalnoj razini, i tjera na uspostavu onog na regionalnoj razini, to navedeno u svojoj naravi predstavlja „neprihvatljivo uvjetovanje“ koje će dovesti do štete i povećanja troškova Optime i ostalih Operatora korisnika koji već imaju ostvareno međupovezivanje s HT-om na lokalnoj razini, što će imati za posljedicu sprječavanje održivog tržišnog natjecanja na maloprodajnoj razini.

Unatoč objavljenim komentarima na javnom pozivu za prikupljanje prijedloga izmjena Standardne ponude za usluge međupovezivanja HT-a, Optima opetovano ističe kako nema ništa protiv da HT modernizira svoju mrežu, s obzirom da i Optima koristi NGN tehnologiju i to još od 2005. godine, te se pritom uspješno prilagodila tada definiranim načinu međupovezivanja sa PSTN mrežom HT-a na regionalnoj i lokalnoj razini. Stoga Optima nema lokalnih PSTN centrala, a investirala je i tako osigurala lokalnu razinu međupovezivanja NGN mreže Optime i PSTN mreže HT-a.

Optima je u svrhu međupovezivanja NGN mreže Optime i PSTN mreže HT-a na lokalnoj razini investirala u:

- izgradnju vlastite prijenosne TDM mreže koju čine pojedinačni E1 vodovi i SDH veze do lokalnih pristupnih točaka;
- izgradnju infrastrukture (DDF/ODF razdjelnika i kabelskih instalacija) na lokacijama lokalnih pristupnih točaka HT-a, koja ostaje u vlasništvu HT-a, te se izvodi i naplaćuje od strane HT-a;
- nabavku medijskih prilagodnika (eng. *Media Gateway*, dalje: MGW), uređaja koji služe za povezivanje glasovnih NGN mreža sa glasovnim PSTN mrežama, te time ostvarila povezivanje NGN mreže Optime sa PSTN mrežom HT-a.

Dalje je HAKOM na str. 61 utvrdio slijedeće:

„Nadalje, HT se nalazi u postupku modernizacije svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN). Migracija s TDM/PSTN na IP/IMS započela je u HT-u 2010. godine, od kada PSTN i IMS rade paralelno.

Kako je HT samostalno pokrenuo migraciju na IMS, te obavijestio ostale sudionike na tržištu bez konzultiranja s njima ili javne rasprave o istom, a kamo li provedene analize tržišta, evidentno jest kako, sukladno naprijed citiranoj HT-u zadržanoj obvezi pristupa kod uskrate već ostvarenog međupovezivanja, sve veleprodajne troškove operatora koje će isti imati kako bi ostvarili novo

međupovezivanje mora snositi isključivo HT. U protivnom je HT-ov postupak migracije s TDM/PSTN na IP/IMS protivan određenoj mu i, ovdje zadržanoj, regulatornoj obvezi pristupa.

Dalje je HAKOM na str. 61 utvrdio slijedeće:

„Navedena migracija podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja.”

Podcrtani dio formulacije nije točan, jer HT ima mogućnost korištenja Media Gateway opreme na lokacijama ugašenih lokalnih centrala, na koje ionako smješta novu MSAN/DSLAM opremu, te je u suprotnosti sa zaključkom HAKOM navedenim na str. 18 iste analize tržišta:

"Ostali operatori na tržištu imaju drugačije mreže od HT-a, većinom zvjezdaste arhitekture, s glavnim čvorovima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Uglavnom se sastoje od PSTN pristupnika (eng. gateway), softverskog/programskog preklopnika/komutatora (eng. softswitch) i dr. te se temelje na MPLS/IP tehnologiji. Dakle, u Republici Hrvatskoj alternativni operatori imaju elektroničku komunikacijsku mrežu temeljenu na IP tehnologiji. Budući da se ovdje govori o dvije različite tehnologije gdje jedna koristi prospajanje kanala (eng. circuit switching), a druga prospajanje paketa (eng. packet switching), bitno je napomenuti da se različite tehnologije međusobno lako povezuju na način da se koriste pristupnici (eng. gateway) koji vrše pretvorbu sučelja i signalizacijskih protokola te se time postiže tehnološka neutralnost."

Vraćamo se na str. 61 Analize tržišta na kojoj HAKOM navodi slijedeće:

"Nakon završetka postupka gašenja lokalnih centrala i prelaska svih korisnika na IMS, HT je obvezan omogućiti povezivanje na IP-IP razini s ostalim operatorima korisnicima. U razdoblju do konačnog gašenja svih lokalnih centrala bit će moguće paralelno međupovezivanje na TDM razini i IP razini."

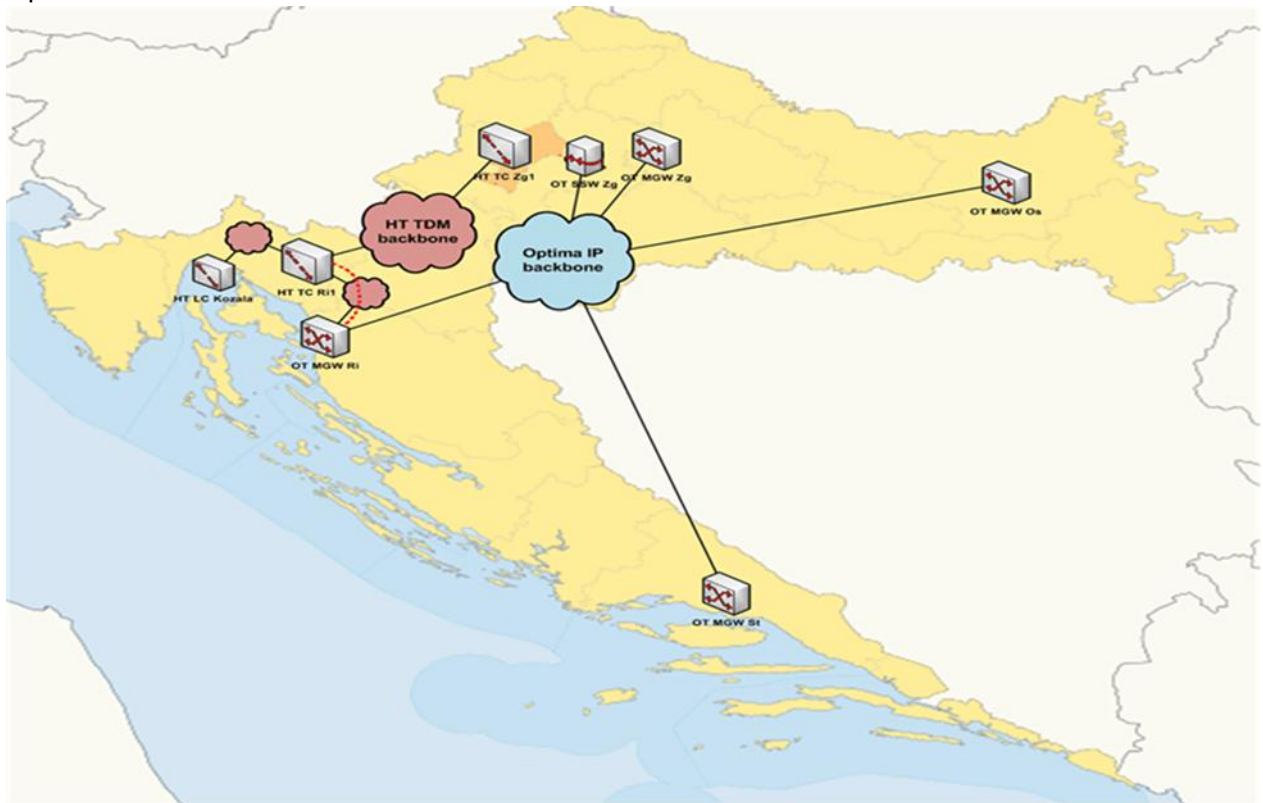
Podcrtani dio formulacije nikako nije održiv, s obzirom da je u rečenici prije istaknuto da HT mora omogućiti IP-IP povezivanje tek nakon završetka postupka gašenja lokalnih centrala i prelaska svih korisnika na IMS. Ovime se drastično utječe na tržište jer se u slijedeće 3 godine prisiljava alternativne operatore da ulažu u PSTN arhitekturu međupovezivanja poradi spajanja s HT-om na lokalnoj razini (što uključuje izgradnju, održavanje postojeće prijenosne mreže, najam vodova itd.), a nejasno je što će se dogoditi sa istim sustavima nakon što HT završi postupak gašenja lokalnih centrala i prelazak svih korisnika na IMS.

Slijedom navedenog, Optima smatra kako modernizacija elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN), koju izvodi HT, što podrazumijeva **'gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka', automatski ne znači da na lokacijama istih nije moguće nastaviti razmjenjivati promet međupovezivanja.** Dalje, opetovano skrećemo pozornost Naslovu kako gašenje lokalnih PSTN centrala HT-a nije nužno i uzrok za ukidanje međupovezivanja sa NGN mrežom HT-a na lokalnoj razini. **Naime, HT je za određena lokalna pristupna područja već implementirao međupovezivanje sa vlastitom NGN mrežom na lokalnoj razini uvođenjem vlastitih MGW uređaja (PSTN pristupnika) na lokaciji lokalne centrale** (konkretno riječ je o 12 lokalnih centrala: Beli Manastir, Trogir, Solin, Sinj, Kozala, Čakovec, Slatina, Nova Gradiška, Pag, Krapina, Peščenica2 i Peščenica3). Predmetno HT u svojim dopisima naziva *"prilagodbe u lokalnoj interkonekciji"*, odnosno *"zamjenu komutacijske opreme na određenim lokalnim centralama"*. **Slijedom navedenog, nije jasno zašto takav model međupovezivanja nije omogućen na lokalnoj razini gdje je HT najavio gašenje lokalnih centrala** (podsjećamo onih prvotnih 18 iz prijedloga HT-a koji je bio na javnom pozivu i kasnije na javnoj raspravi 2012.) S obzirom da se govorni promet u NGN arhitekturi i dalje prenosi do lokalnih pristupnih područja, odnosno do terminalne opreme krajnjih korisnika na pojedinom

lokalnom pristupnom području (putem MSAN ili DSLAM opreme smještene na lokacijama lokalnih centrala), ovime bi se omogućila zaštita gore navedenih investicija Optime uz zadržavanje standardnih sučelja međupovezivanja (2048 kbit/s vod) i standardnih protokola međupovezivanja (SS7/ISUPv2) definiranih u trenutnoj Standardnoj ponudi za usluge međupovezivanja HT-a, a potvrđenih ovdje u analizi kroz obvezu pristupa.

U nastavku se nalaze sheme koje vizualno pojašnjavaju navode Optime:

1. Tijekom 2005. Optima pristupa, prema Standardnoj ponudi međupovezivanja HT-a, međupovezivanju s HT-om na regionalnoj razini, uz korištenje pristupnih vodova koje najmi od HT-a, a koje HT putem vlastite TDM backbone mreže isporučuje do regionalnih lokacija Optime. HT govorna mreža oslanja se na TDM backbone, dok se Optima NGN mreža oslanja na IP backbone. Za potrebe međupovezivanja sa HT PSTN mrežom Optima je tada investirala značajna sredstva u nabavku medijskih prilagodnika MGW, uređaja koji služe za povezivanje glasovnih NGN mreža sa glasovnim PSTN mrežama, te time ostvarila povezivanje NGN mreže Optime sa PSTN mrežom HT-a.



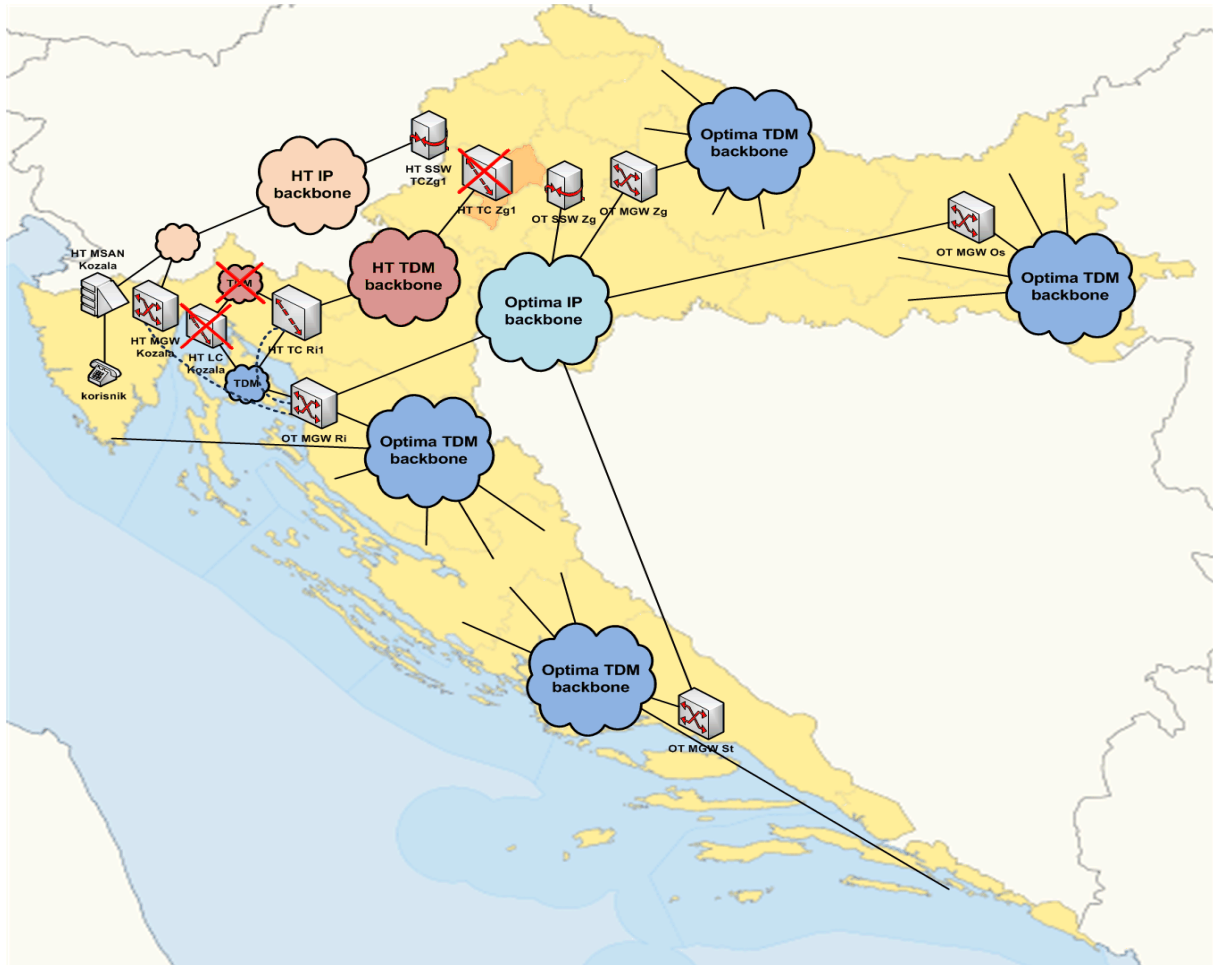
2. Nakon 2009. Optima pristupa, prema Standardnoj ponudi međupovezivanja HT-a i pripadajućoj ponudi HT o uvjetima kolokacije, međupovezivanju s HT-om na lokalnoj razini. Za potrebe novih međupovezivanja Optima opet investira značajna sredstva te pristupa gradnji neophodne TDM backbone mreže (paralelno sa postojećom IP backbone mrežom) u sva četiri regionalna područja (Zagreb, Osijek, Rijeka i Split). TDM backbone mrežu čine pojedinačni E1 vodovi i SDH veze do pojedinih HT lokalnih pristupnih točaka. Optima je u cilju smanjivanja troškova terminacije poziva u HT bila prisiljena investirati značajna sredstva u međupovezivanje sa PSTN mrežom HT-a na lokalnoj razini. Napominjemo da je Optima ostvarila međupovezivanje s HT govornom mrežom na sve 72 lokalne pristupne točke, što je

zahtijevalo znatna ulaganja u: projektiranja i fizička uređenja kolokacija u prostorima HT lokalnih centrala, izgradnju infrastrukture (DDF/ODF razdjelnika i kablskih instalacija) na lokacijama lokalnih pristupnih točaka HT-a (koja ostaje u vlasništvu HT-a, te se prema „Ponudi za kolokacijske usluge HT-a za potrebe međupovezivanja“ izvodi te naplaćuje od strane HT-a), te nabavku i instalaciju aktivne TDM opreme za prijenos. **Potrebno je istaknuti da je gradnja dodatne TDM backbone mreže bila potpuno nepotrebna za funkcioniranje NGN arhitekture govorne mreže koju Optima koristi od samog početka svog rada. Optima se prilagodila nametnutoj PSTN arhitekturi međupovezivanja, te stoga očekuje da se spomenute investicije zaštite od strane HAKOM-a tijekom razumnog vremenskog perioda.**

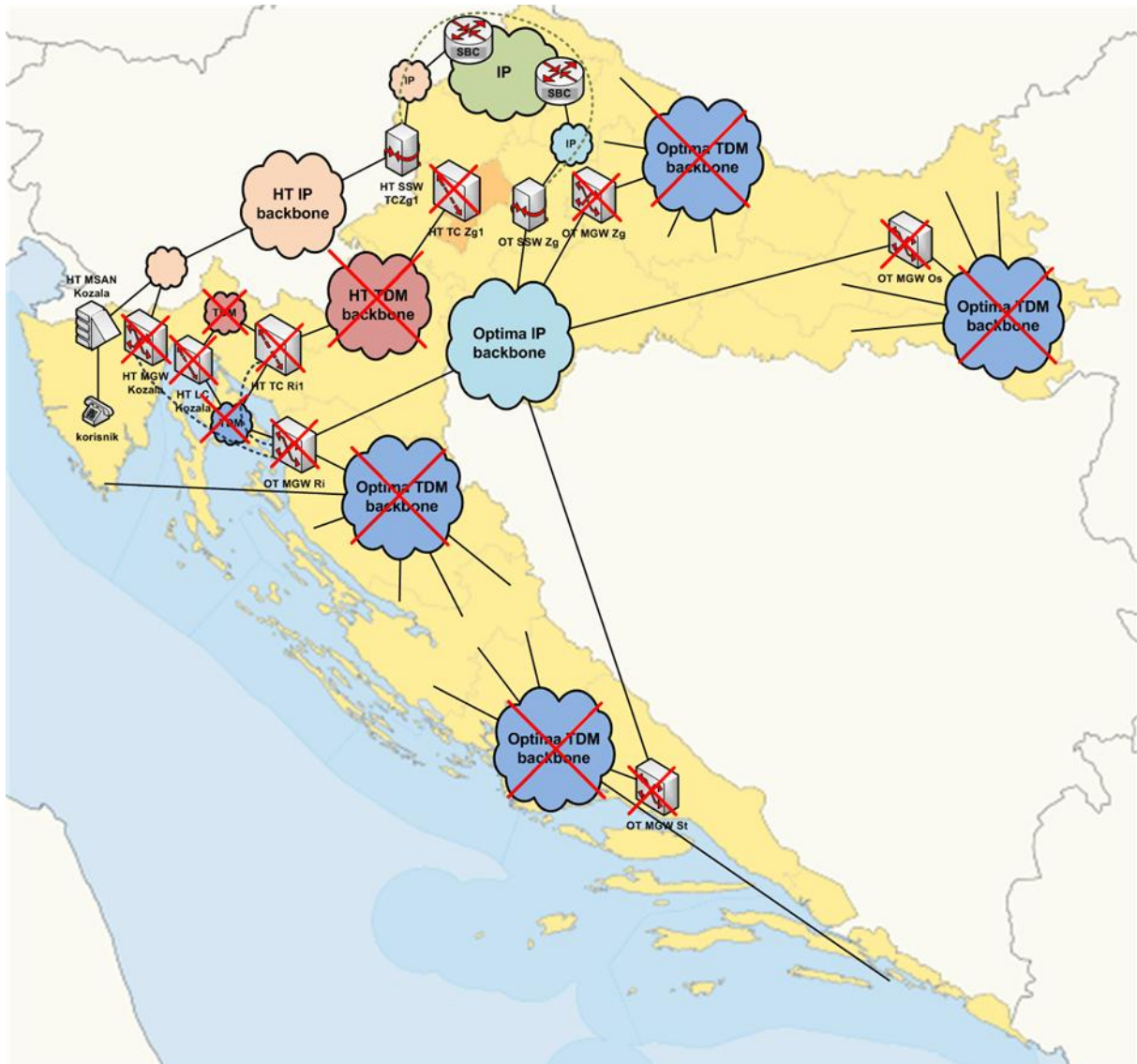


3. Tijekom 2010. HT započinje posao "prilagodbe u lokalnoj interkonekciji", odnosno "zamjenu komutacijske opreme na određenim lokalnim centralama". Pri tome HT na lokacije pojedinih lokalnih centrala postavlja MGW (eng. MediaGateway) opremu kontroliranu od strane novih SSW (SoftSwitch) centrala (instaliranih u Zagrebu - TC1 i Osijeku - TCOsijek), te migrira postojeće vodove međupovezivanja sa TDM sučelja lokalnih centrala na TDM sučelja novih MGW (eng. Media Gateway) uređaja. Kao što je navedeno, ovo je do sada odrađeno za ukupno 12 lokalnih centrala, te dvije regionalne centrale. Optima smatra da je ovo ispravan pristup koji bi se morao primijeniti i zadržati do konačnog gašenja svih HT lokalnih centrala, te migracije svih HT korisnika na IMS, čime bi se Operatorima koji su investirali značajna

sredstva u međupovezivanje sa PSTN mrežom HT-a na lokalnoj razini omogućila amortizacija investicije u razumnom vremenskom periodu. U slučaju da HAKOM podrži HT-ovu inicijativu migracije postojećih pristupnih vodova HT lokalnih centrala na regionalnu razinu, Optima smatra da je neophodno zadržati cijene lokalne terminacije na migriranim pristupnim vodovima odnosno obvezati HT da, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, koji rekonstrukcijom vlastite govorne mreže direktno utječe na buduće uvjete međupovezivanja i stanje na tržištu, snosi sve troškove proširenja postojećeg međupovezivanja sa ostalim operatorima na regionalnoj razini.



4. Nakon konačnog gašenja svih lokalnih centrala, te migracije svih korisnika na IMS, HT bi trebao omogućiti IP-IP spajanje svoje NGN mreže sa NGN mrežom Operatora, čime bi se stvorili svi preduvjeti za postupno gašenje TDM backbone mreža na koje se oslanjala međusobna razmjena govornog prometa prije i tijekom obavljanja poslova na modernizaciji HT govorne mreže. Potrebno je naglasiti da ostali operatori za potrebe IP-IP spajanja ponovno moraju uložiti značajna sredstva u nove SBC (Session Border Controller) uređaje, te u nove licence na SSW (Soft Switch) sustavima zbog promjene signalizacijskog protokola međupovezivanja (SIP/IP vs ISUP(SS7)/TDM).



Dodatno, a nastavno na utvrđenu arhitekturu mreža alternativnih operatora, regulator bi trebao razmotriti u ovoj analizi kroz obvezu pristupa i mogućnost uvođenja jedinstvenog sučelja za pristup NGN mreži HT-a i kapacitetima istih. Naime, u sklopu povezivanja NGN (IP/MPLS) mreža HT-a i alternativnih operatora potrebno je osigurati smanjenje troškova međupovezivanja i sa strane HT-a i sa strane operatora. U tu svrhu Optima predlažemo da se odredi obveza osiguranja jedinstvenih sučelja za povezivanje NGN mreža u svrhu razmjene prometa generiranog uslugama koje se temelje na NGN mreži, te se u tu svrhu osiguraju neophodni pristupni kapaciteti.

Međupovezivanje NGN(Ethernet/IP/MPLS) mreže HT-a i operatora koje se vrši u svrhu razmjene prometa veleprodajnih usluga bi se moglo koristiti za razmjenu VoIP prometa neovisno da li je isti generiran glasovnom uslugom ostvarene putem IMS sustavom HT-a ili se radi o prometu generiranom korištenjem veleprodajne usluge za širokopojasni pristup za govor. Također, isti ti kapaciteti za povezivanje NGN mreža koji se koriste za prijenos VoIP prometa govornih usluga, mogu se koristiti i za prijenos prometa IPTV usluge, ali i prometa generiranog uslugom pristupa Internetu. Po količini prometa, trenutno većinu prometa generira usluga pristupa Internetu,

usporedivo, ali nešto manje prometa generira IPTV usluga, dok govorna usluga generira neusporedivo manje prometa. Tako bi se korištenjem međupovezivanja većih kapaciteta koji su ionako nužni u svrhu razmjene „Internet“ prometa kod širokopojasnih usluga mogli koristiti i za razmjenu IPTV i VoIP prometa. Dijeljenjem istih kapaciteta međupovezivanja za sve tri usluge, odnosno za razmjenu prometa u NGN mreži, umanjili bi se i troškovi međupovezivanja. Uz sve to potrebno je naglasiti kako trenutni kapaciteti predviđeni za međupovezivanje, npr. za širokopojasni pristup – Internet usluga, već i sada nisu dostatni, npr. nije predviđen kapacitet međupovezivanja od 10Gb/s, već su samo predviđeni 1Gb/s kapaciteti.

I za kraj predmetne točke ne možemo ne osvrnuti se dodatno na str. 61 Analize tržišta na kojoj HAKOM navodi slijedeće:

„Od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnici će moći ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. HT je dostavio okvirni plan gašenja lokalnih centrala po fazama za koje će se za svaku fazu gašenja donijeti rješenja koje će sadržavati datum gašenja lokalnih centrala i veleprodajne uvjete gašenja centrala.“

Istovremeno dok alternativni operatori upućuju nadležnom regulatoru vapaje za pomoć, i ukazuju mu na nemogućnost snošenja ikakvog dodatnog troška izazvanog izmjenom tehnologije u pristupnoj mreži HT-a (i to kako gore iznesenog veleprodajnog troška tako i maloprodajnog- troška modema i terminalne opreme/centrale korisnika postojećih ISDN BRA korisnika, troškove prodaje radi zaključivanja novih ugovora da bi uopće zadržali postojeće korisnike) za to vrijeme pod pritiskom HT-a, dopušta se HT-u da uopće krene u pilot projekt Prečko, a u cilju utvrđivanja veleprodajnih uvjeta za gašenje lokalnih centrala. Slijedom navedenog, a s obzirom da se predmetnom migracijom mijenja regulatorna obveza pristupa određena HT-u i predloženim dokumentom analize tržišta, to je nužno upravo sada kroz predmetnu analizu tržišta utvrditi najvažnije odnosno barem minimalne veleprodajne uvjete koje je HT dužan ispuniti da bi uopće krenuo dalje sa gašenjem svih lokalnih centrala i migracijom na IMS tehnologiju.

Također, kako je za pokrenuti postupak trenutno i samo HT spreman i koji je samo njemu bio unaprijed transparentan i poznat, to je nužno ostaviti dovoljno vremena i ostalim operatorima kako bi mogli isplanirati svoje poslovanje bez preuzimanja ikakvih rizika. Slijedom navedenog, Optima drži kako je nužno odgoditi gašenje ostalih centrala HT-a, i to minimalno za 1 godinu odnosno do kraja 2014., sve dok se ne iskristaliziraju svi preduvjeti te ostavi dovoljno vremena alternativnim operatorima, a i njihovim krajnjim korisnicima, za pripremu, prilagodbu i primjenu. Nužan preduvjet stoga jest i usklađenje svih standardnih ponuda sa novonastalom situacijom odnosno tržišta originacije, terminacije, najma korisničke linije, veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

B) Hitna primjena troškovno orijentiranih cijena originacije poziva iz mreže HT

Poslovni planovi rade se za najmanje 3 godine unaprijed (Optima u postupku predstečajne nagodbe mora sukladno Zakonu o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12,144/12) izraditi 5-godišnji plan), a vrlo značajnu stavku u tom planu predstavljaju i originacijske naknade koje alternativni operatori plaćaju HT-u kako bi pristupili svojim CPS/WLR korisnicima. Za pretpostaviti je da trenutna cijena koju plaćaju alternativni operatori, od kojih je Optima najveći kupac u RH (56,59%- slika 10 str. 44 Analize tržišta originacije) i dalje nije realna, a jedini koji za to vrijeme, do određivanja troškovno orijentiranih cijena, profitira jest isključivo HT.

Slijedom navedenog, evidentna jest potreba hitne primjene troškovno orijentiranih cijena HT-u kod originacije poziva, te Optima ovim putem poziva Agenciju da se iste uvedu u najkraćem mogućem roku.

C) Izmjena regulatorne obveze transparentnosti određene HT-u - postupak prisilne naplate potraživanja

C1). U dokumentu Analize tržišta, u točki br. 8.3 u okviru regulatorne obveze transparentnosti, na stranici 74 Analize tržišta, HT se obvezuje u standardnu ponudu međupovezivanja, između ostalog ugraditi slijedeće:

- Rok dospijeca plaćanja računa je 60 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu tek po isteku roka dospijeca;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja u roku od 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene;
- Ukoliko se HT ne može naplatiti iz instrumenta osiguranja plaćanja, HT može operatoru koji ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja privremeno obustaviti pružanje usluge;

HAKOM je predloženom regulacijom produžio rok dospijeca HT računa sa 30 na 60 dana od dana slanja računa te tako rok dospijeca HT računa uskladio sa odredbom članka 11 Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12,144/12, dalje u tekstu: Zakon), kojim su određeni rokovi ispunjenja novčanih obveza u ugovorima među poduzetnicima. No, s obzirom na trenutnu situaciju na tržištu elektroničkih komunikacija potpuno je nejasno zašto je HAKOM u predloženoj regulaciji istovremeno skratio regulirani okvir prisilne naplate i uskrate usluga sa 60 na 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene.

Kako je u studenom 2010. godine konačnim Rješenjem Vijeća HAKOM-a izmijenjena regulatorna obveza transparentnosti određena HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, između ostalog i na tržištu završavanja (terminacije) poziva i to na način da HT može primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja, odnosno, ako se ne može namiriti iz instrumenata osiguranja plaćanja, privremeno obustaviti pružanje usluge, ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i neosporeni račun za usluge, u roku od 60 dana od zaprimanja pisane opomene, to je evidentno kako ta mjera nije bila dovoljna za stvaranje preduvjeta nužnih za osiguranje kako tako djelotvornog tržišnog natjecanja.

Kako je sam regulator u obrazloženju konačnog Rješenja iz studenog 2010. utvrdio da su u odnosu na okolnosti vezane uz gospodarsku krizu, koje su postojale u trenutku donošenja analize, nastale promjene koje su imale značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnim tržištima, slijedom čega je bilo potrebno izmijeniti regulatornu obvezu transparentnosti u odnosu na rokove za aktivaciju instrumenata osiguranja plaćanja i privremenu obustavu pružanja usluge, a kako bi se na odgovarajući način pristupilo pitanju smanjene likvidnosti. S obzirom da se okolnosti vezane uz gospodarske prilike u RH nisu promijenile, tim više što je gospodarska kriza još više uzela maha te je pao BDP i smanjila se kupovna moć, to je evidentno da i danas još uvijek, i to sada u još većoj mjeri, postoje okolnosti na tržištu slijedom kojih je nužno zadržati regulatorni okvir prisilne naplate potraživanja i privremene obustave od 60 dana od zaprimanja pisane opomene.

Ovdje još jednom ukazujemo Naslovu kako odredbama čl. 11 Zakona, a niti bilo kojom drugom odredbom istog Zakona kao i bilo kojeg drugog važećeg propisa u RH nisu propisani rokovi za prisilnu naplatu potraživanja. Tim više odredbama čl. 11 Zakona određeno je kako se ugovorom

među poduzetnicima može ugovoriti rok ispunjenja novčane obveze do 60 dana, s time da se iznimno može ugovoriti i dulji rok, pod uvjetom da je dužnik novčane obveze izdao vjerovniku sredstvo osiguranja tražbine koje ima učinak ovršne isprave, a koji dulji rok ni u kojem slučaju ne može biti dulji od 360 dana (članak 11.2. Zakona). Naime, očito je i zakonodavac prepoznao da nije svrsishodno propisivati obveze kojih se njegovi obveznici ne mogu držati, pa je u odnosu na prethodno zakonsko rješenje (ZRINO) propisao da ugovorne strane mogu čak šesterostruko pomaknuti rok plaćanja, ali pod uvjetom da dužnik kao sredstvo osiguranja vjerovniku da ovršnu ispravu. U pravilu kod zaključivanja (a i tijekom trajanja) veleprodajnih ugovora sa operatorom sa značajnom tržišnom snagom, kao sredstvo osiguranja koje alternativni operatori najčešće odabiru i koriste u praksi jest bjanko zadužnica (propisano je više instrumenta standardnom ponudom i jedan od njih se dostavlja po izboru operatora), i to prije se predavala zadužnica koja je morala biti javnobilježnički ovjerena, a izmjenom Ovršnog zakona sada i solemnizirana, čime je predstavljala i tada, a i sada predstavlja ovršnu ispravu. Slijedom navedenog, a kako su na tržištu elektroničkih komunikacija ispunjeni uvjeti i za ugovaranjem i dužeg roka ispunjenja novčane obveze od 60 dana, to niti istovremeno zadržavanje postojećeg regulatornog okvira prisilne naplate potraživanja i privremene obustave nije protivno Zakonu (odnosno upravo jest još uvijek daleko ispod zakonske razine).

Nadalje, regulator bi trebao uzeti u obzir i činjenicu da mjere koje su do sada poduzete radi smanjenja financijskog opterećenja manjih operatora, pri čemu prvenstveno mislimo na uvođenje regulatornog okvira prije prisilne naplate, nisu urodile željenim rezultatima. Također i dalje postoji nesrazmjer u plaćanjima između HT i ostalih njemu alternativnih operatora koji su i dalje u omjeru pruženih usluga dužnici HT-u, a ne njegovi vjerovnici. Slijedom navedenog, zbog neravnoteže u omjeru potraživanja i dugovanja niti prijebijem međusobnih potraživanja ne može se učiniti puno.

Kako postojanje dospjelih i neosporenih dugovanja prema HT-u koja nisu podmirena u roku 60 dana od zaprimanja pisane opomene predstavljaju ne samo valjani razlog za odbijanje aktivacije veleprodajnih usluga HT-a, i to usluge najma korisničke linije, usluge veleprodajnog širokopojsnog pristupa i usluge korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture, već valjani razlog za obustavu svih veleprodajnih usluga HT-a, to je riječ o vrlo ozbiljnoj mjeri koja direktno pogađa poslovanje operatora, i to ne samo kroz nemogućnost aktivacije novih veleprodajnih usluga ili izmjene već ugovorenih, već i kroz nemogućnost nastavka pružanja usluga krajnjim korisnicima tog operatora. Slijedom navedenog, a s obzirom da produženje roka dospijeca HT računa uz istovremeno zadržavanje važećeg reguliranog okvira prisilne naplate i uskrate usluga nije protivno važećim propisima RH, to je evidentno da tako određena regulatorna obveza transparentnosti HT-u neće predstavljati prekomjeran teret, jer će u tom periodu i od 60 dana dalje ostvarivati pravo na zatezne kamate, koje teku od dospijeca računa pa do isplate.

Slijedom svega naprijed iznesenog, a uzimajući u obzir trenutnu situaciju na tržištu na kojoj je po prvi puta od svog početka daljnja liberalizacija tržišta potpuno zaustavljena, Optima drži da će mjera skraćivanja reguliranog okvira prisilne naplate i uskrate usluga na 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene, u ovom trenutku, dodatno otežati poslovanje alternativnih operatora. Stoga je prijedlog Naslovu ovaj komentar Optime u cijelosti usvojiti.

D) Dopuna regulatorne obveze transparentnosti određene HT-u - obveza korištenja UML dijagrama za opise procesa/postupaka

D1) U dokumentu Analize tržišta, u točki br. 8.3 u okviru regulatorne obveze transparentnosti, na stranici 74 Analize tržišta, potrebno je HT obvezati da u standardnu ponudu međupovezivanja, između ostalog ugraditi korištenje UML dijagrama za opise procesa/postupaka.

UML (eng. *Unified Modelling Language*) je jezik za specificiranje, vizualizaciju, konstruiranje i dokumentiranje poslovnih procesa (eng. *Business Process Modelling- BPM*). UML zapravo omogućava modeliranje sustava kroz niz dijagrama. Bitno je istaknuti kako bi se dijagrami koji se klasificiraju kao dinamički, i to primarno dijagrami aktivnosti i dijagrami tijeka, trebali koristiti u opisivanju poslovnih procesa koje propisuje pojedina standardna ponuda pa tako Standardna ponuda međupovezivanja. Stoga je potrebno odrediti HT-u, kroz obvezu transparentnosti, dokumentiranje procesa i postupaka aktivacije, deaktivacije, izmjene, planiranja, otklona kvara usluga i povezanost pojedinog procesa s drugim procesima putem UML dijagrama.

Na predloženi način bi se transparentno prikazale aktivnosti u pojedinom procesu, povezanost s drugim aktivnostima i procesima, tijek aktivnosti, tijek dokumentacije i/ili neophodnih podataka, trajanje pojedinih aktivnosti (minimalno i maksimalno), utjecaj istih na ukupno trajanje pojedinog procesa ili cijelog sustava i u konačnici izbjegavanje dvojbi u tumačenju pisane standardne ponude. Cilj ove obveze je pojednostavniti pogled na poslovne strukture, olakšati komunikaciju između HT-a i alternativnih operatora, te osigurati harmonizaciju poslovnih procesa. Slijedom navedenog, Optima drži kako je izneseni komentar potrebno u cijelosti usvojiti.

E) Transparentnije odrediti HT-u obvezu omogućavanja pristupa alternativnim operatorima svakoj pristupnoj točki preko vlastitih pristupnih vodova operatora bez prava HT-a na naplatu bilo kakvih troškova za taj pristup

E1) U dokumentu Analize tržišta, u okviru regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, HAKOM je na str. 63 utvrdio slijedeće:

„Isto tako, HAKOM je zadržao HT-u obvezu osiguranja zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pri čemu je HT obvezan osigurati pristupne vodove na zahtjev operatora, koji omogućavaju pristup svakoj pristupnoj točki u mreži HT-a, u svrhu ostvarivanja međupovezivanja“.

Uz navedeno, a upravo suprotno od međupovezivanja putem pristupnih vodova HT-a, regulator bi trebao i situaciju, u kojoj operator korisnik pristupa pristupnoj točki HT-a putem vlastitih pristupnih vodova, a što je u praksi i ostvareno, u analizi tržišta jasno definirati, i to na način da se HT obvezuje osigurati operatorima korisnicima spajanje na HT mrežu putem vlastitih pristupnih vodova za koje odgovora operator korisnik, bez davanja prava HT-u naplate bilo kakvih troškova za taj pristup (kao što je npr. zakup sučelja STM 1 na HT-ovoj mreži ili pak smještaj ODF-a i SVK), a sve radi usklađivanja regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, određene HT-u na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa (str. 67 Analize veleprodajnog širokopojasnog pristupa – Rješenje nadzornika elektroničkih komunikacija (Klasa: UP-344-08/10-01/63) od 15.05.2010.).

Ovdje skrećemo pozornost regulatoru na nužnost da se sada, u ovom 2. krugu regulacije, kroz analize veleprodajnih tržišta iskristaliziraju sve regulatorne obveze te ujednače u onoj mjeri koliko to dozvoljava tržište. Time bi HAKOM nastavio već započeti postupak unificiranja veleprodajnih uvjeta (jedinstvena procedura aktivacije veleprodajnih usluga, rokovi za aktivaciju kao i potrebne dokumentacije). Osobito naglašavamo kako, HT iskorištava takovu situaciju netransparentne regulacije te dolazi do proizvoljnog tumačenja regulatornih obveza od strane HT-a, a što stvara konstantna međusobno neriješena pitanja i nepotrebne napetosti.

Slijedom navedenog, a uzimajući u obzir i predloženu regulaciju obveze transparentnosti na str. 58 kojom je određena kako Standardna ponuda međupovezivanja koju je HT obvezan objaviti mora biti

takva da na temelju iste drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge, to je ovaj komentar Optime nužno u cijelosti usvojiti.

F) Utvrđivanje naknada za kašnjenje u realizaciji usluge i kašnjenja prilikom otklanjanja kvarova

F1). U dokumentu Analize tržišta, u okviru regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže određene HT-u, na stranici 60 Analize tržišta, HAKOM je utvrdio slijedeće:

„HT je obvezan u standardnu ponudu ugraditi odredbu kojom se obvezuje isplatiti operatoru korisniku naknadu za svaki dan zakašnjenja u pružanju usluge iz točke 2. ove obveze na način da naknada za svaki dan zakašnjenja unutar prvih 10 dana zakašnjenja iznosi 100 % mjesečne/fiksne naknade za tu veleprodajnu uslugu dok naknada za svaki sljedeći dan zakašnjenja iznosi 150 % mjesečne/fiksne naknade za tu veleprodajnu uslugu;.”

Optima u cijelosti podržava predloženu regulaciju koja je prije svega nužna za naprijed navedeno usklađivanje regulatornih obveza određenih HT-u na drugim tržištima. Dodatno, bez određivanja HT-u sankcija za kršenje rokova za realizaciju usluge predodabira operatora, HT bi i nadalje taktikom odgađanja iskorištavao svoj vladajući položaj i time dodatno narušio djelotvornost tržišnog natjecanja. Nastavno na navedeno, istaknuli bi samo činjenicu da u praksi postoji samo fiksna jednokratna naknada za uspostavu usluge predodabira operatora po korisničkom telefonskom broju (Standardna ponuda za međupovezivanje HT-a čl. 4.10. - str. 34), slijedom čega je prijedlog Optime, a radi izbjegavanja dvojbi u tumačenju te iskorištavanja vladajućeg položaja HT-a, jednoznačno u naprijed citiranoj odredbi analize odrediti samo postotak od fiksne naknade.

Ovdje osobito skrećemo pozornost regulatoru na potrebu određivanja HT-u obveze isplate operatoru korisniku i naknade za svaki dan zakašnjenja u otklanjanju smetnji/kvarova na usluzi predodabira operatora, tim više što je HT obvezan na tržištu pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike, kroz obvezu pristupa, omogućiti operatoru ugovaranje usluge najma korisničke linije. Usluga najam korisničke linije tako omogućava ostalim operatorima na veleprodajnoj razini najam korisničke linije i daljnju prodaju iste na maloprodajnoj razini te kao takva, sukladno zaključku HAKOM-a (na str. 59 Analize pristupa javnoj komunikacijskoj mreži za privatne i poslovne korisnike) predstavlja dopunsku uslugu usluzi odabira i predodabira operatora za profil „svi pozivi“. Slijedom navedenog, radi osiguranja provedbe obveze nediskriminacije određene HT-u, nužno je odrediti HT-u obvezu isplate naknade za kašnjenje u otklanjanju kvarova kako bi krajnji korisnici operatora korisnika bili u jednakom položaju kao i HT-ovi krajnji korisnici. Uvođenjem obveze isplate naknade za kašnjenje otklona kvara, primoralo bi se HT da sa jednakom efikasnošću u otklanjanju kvarova svojih krajnjih korisnika, otklanja i kvarove krajnjih korisnika operatora korisnika.

OT-Optima Telekom d.d.